

LA REVISTA LITERÀRIA VALLESPÍR DELS ANYS TRENTA I LA SEVA REAPARICIÓ AVUI

Resum

La reedició de la revista *Vallespir* data de l'any 2005. És publicada pel Centre Cultural Català del Vallespir (CCCV). Amb aquesta revista cultural i literària es vol contribuir a retornar el prestigi i la dignitat a la llengua del país, així com també enfortir la consciència comarcal del Vallespir. També volem establir lligams amb les comarques veïnes de l'Alt Empordà, la Garrotxa i el Ripollès en el nou marc de l'Eurodistricte. Quan presentem la revista a les viles d'aquestes comarques ens diuen que s'estimen molt el Vallespir. I des de la vall molts habitants afirmen que els seus familiars provenen de la banda sud de l'Albera. A més, certs vallespirencs ja coneixien la revista publicada durant els anys 30. Es tracta doncs d'una renaixença tres quarts de segle més tard. És evident que en tots aquests anys moltes coses han canviat. I allò que més ha canviat és l'ús de la llengua catalana. La paradoxa és que avui la revista *Vallespir* pot ser redactada en català, mentre que, durant els anys 30, era majoritàriament escrita en francès, una llengua que s'imposava a tothom. Actualment, podem imprimir-la en català, tot i que la llengua és menys parlada que llavors. La revista *Vallespir* comprèn unes rúbriques literàries que rememoren el passat renaixentista, però també hi figuren escriptors actuals. Així, a despit de tot, el català al Vallespir és encara viu, i fins i tot, es pot considerar com un dipòsit potencial de la llengua per a tota la Catalunya del Nord.

Paraules clau: Catalunya del Nord, Vallespir, revista literària, llengua catalana, renaixentisme, literatura actual.

Gentil Puig i Moreno
Universitat Autònoma
de Barcelona
Centre Cultural Català
del Vallespir (Ceret)

Abstract

The first edition of the revised Catalan magazine *Vallespir* was published in 2005. Today it is published by the Cultural and Social Catalan Centre for the Vallespir area. With this cultural and literary magazine, the Centre wants to give back prestige and dignity to the language of the country, while reinforcing awareness of the Vallespir area. We also want to establish relationships with the neighbouring countries situated on the other side of the border, l'Alt Empordà, la Garrotxa and Ripollès, within the context of Euro-districts. When we take the magazine to these neighbouring towns and villages, people tell us they love the Vallespir area and in their turn the inhabitants of the Vallespir say their families originally came from the south side of the Albères mountain range. Furthermore,

some people in the Vallespir, remember the original magazine of the 1930s. So in fact it is a re-birth three quarters of a century later. Obviously with time, much has changed and it is the use of the Catalan language that has changed most of all. Paradoxically today the magazine is written in Catalan, whereas during the 30s it was mostly written in French, a language which at the time was imposed on everyone. So we can now write in Catalan even though it is spoken less. The *Vallespir* magazine contains literary articles which recall the 19th century renaissance but we also have contributions by modern writers. So in the Vallespir, despite everything, the Catalan language is still alive and well and we may even consider that it represents a potential source for the whole of Northern Catalonia.

Key words: Northern Catalonia, Vallespir, literary magazine, catalan language, renaixentisme, culture and actual literary.

Introducció

En aquest estudi, tractarem de presentar i comentar sota l'angle dels estudis culturals anglosaxons (*cultural studies*)¹ una revista literària i artística anomenada amb el mateix nom que el de la seva comarca, administrativament inexistent de fa segles: el Vallespir. Aquesta revista es va publicar a França durant els anys trenta, una època prou complexa que implica uns coneixements del context lingüístic, cultural, polític i històric que no pretenem de cap manera poder abastar en aquest article. Tractarem doncs de fer només una primera reflexió inspirada dels plantejaments interdisciplinaris de les ciències socials i humanes, que sempre podrà ser completada ulteriorment amb noves dades contextuals i nous aclariments.

Admetem que aquesta presentació i reflexió no podran ésser ni neutres ni totalment desinteressades, per tal com participem activament, nosaltres mateixos, a la direcció de la revista *Vallespir* actual.² En efecte, sempre que parlem al públic del Vallespir i d'arreu de les terres catalanes, de la nova revista cultural i literària *Vallespir*, recordem que no som pas nosaltres els primers protagonistes d'aquesta aventura cultural, i que només aspirem a ser-ne els dignes continuadors. La nostra implicació és, doncs, clara i evident, i per això mateix, aquesta primera reflexió era tan necessària per ser més efectius en el nostre treball actual.

Tractarem també de fer, en una segona part d'aquest estudi, el lligam entre la primera època de la revista dels anys 30, i la situació actual de la seva renaixença que, entre nosaltres, anomenem *Tercera Època*.³ Serà bastant difícil de fer-ne l'estudi, car tot ha canviat entre els anys 30 i aquest inici del segon mil·lenni. Ha canviat el món i la mundialització, ha canviat l'Estat francès, l'Estat espanyol i Europa, ha canviat el Vallespir, la Catalunya del Nord i la seva pròpia població, com també han canviat les pràctiques i les representacions que tenim de les llengües i les cultures. Moltes transformacions que s'han d'entendre i assumir i que condicionen els plantejaments actuals, així com la nostra pròpia acció cultural al Vallespir.

Els homes de la revista Vallespir en el context dels anys 30

Un grup d'homes de cultura del Vallespir van crear i animar la revista *Vallespir* durant els anys 30, de *l'entre deux guerres* —una època també anomenada per alguns privilegiats *Les années folles*. El primer número es publica l'octubre de 1927, tres mesos després de l'execució als Estats Units dels anarquistes Sacco i Vanzetti. És clar que una cosa no té res a veure amb l'altra, però és per donar una pinzellada sobre el context polític internacional.

La revista *Vallespir* fou publicada amb una periodicitat trimestral del 1927 al 1932 (amb un total de 24 números). Tenia com a subtítol *Revue Littéraire & Artistique*. La revista *Vallespir* fou codirigida durant tots aquests anys per Michel Aribaud i Jules Badin; també hi participava un grup d'intel·lectuals contemporanis d'una època marcada pel surrealisme. En efecte, André Breton acabava de publicar el seu *Manifest Surrealista*, l'any 1924.

La revista era igualment influïda pel modernisme de les *Arts-Déco* (feia només dos anys que havia tingut lloc a París l'Exposició Internacional de les Arts Decoratives, l'any 1925). Però, paradoxalment, existien també influències artístiques molt notables d'un neoclassicisme i d'una idealització realista, representada, en especial, pel destacat pintor oficialista Pierre Puvis de Chavannes,⁴ el pintor oficial durant la III República Francesa, autor d'uns murals de la història de França representada al Panthéon de París. Tot plegat, en el context polític i sociocultural d'una època en el qual el fet colonial francès dominava i condicionava les opinions, les conductes i gairebé totes les ideologies, de dreta com d'esquerra.

Portada de *Vallespir*
(primera època, núm 4,
any 1928).

En efecte, mai el colonialisme francès, abans de la III República, no havia tingut una tal extensió sobre Àfrica, Orient Mitjà i Àsia del sud-est, i tampoc mai no havia tingut una tal rellevància econòmica, política, social, cultural i humana. La ideologia colonial dominava tota la vida política i travessava tots els aspectes de la vida sociocultural. El colonialisme s'havia convertit en la doctrina oficial de l'Estat, i la ideologia dominant a través de la qual justificava la seva acció per raons racials, econòmiques, polítiques i morals, amb totes les conseqüències que en depenien. Volien civilitzar els pobles de les noves colònies.

L'Estat francès era llavors la segona potència colonial i el segon banquer del món, després d'Anglaterra. L'any 1924, era president de la República francesa el radical Gaston Doumergue, i primer ministre el també radical Édouard Herriot, seguit l'any 1925 pel ministre Paul Painlevé, un dels fundadors del Cartell d'Esquerres, l'any 1924. Després del ministeri d'Aristide Briand, l'any 1926, Raymond Poincaré constitueix un govern sense les esquerres, i patiria la gran crisi econòmica mundial del 1929 que s'apropava.

Durant aquella època dels anys trenta (l'Exposition Coloniale va tenir lloc a la Porte Dorée de París l'any 1931), molts ciutadans nord-catalans —com també molts occitans, corsos i d'altres regions— participaren activament a l'administració i a l'exèrcit colonial francès. Precisem que en aquell context sociocultural, els intel·lectuals del Vallespir eren, sens dubte, uns ciutadans privilegiats; alguns pertanyien a unes classes mitjanes emergents.

Contràriament a la gran massa de la gent del poble, ells havien pogut fer estudis secundaris i superiors, com per exemple Joan Amade, fill d'un funcionari dels *Ponts-et-Chaussées* de Ceret i professor d'espanyol a la Universitat de Montpeller; Michel Aribaud, arxiver de l'Ajuntament de Ceret, o bé Pierre Camo, fill de Ceret, funcionari de l'administració de justícia i magistrat que va exercir durant molts anys a l'illa de Madagascar.

És cert que ells no eren pas els únics privilegiats des del punt de vista econòmic i sociocultural: d'altres famílies de la burgesia nord-catalana triomfaven a la indústria i el comerç, com les famílies Bardou, que crearan la marca Job (a la revista *Vallespir* hi ha publicitat del paper de fumar JOB); la dinastia dels germans Viollet, originaris de Cortsaví, que creaven la societat Byrrh a Tuïr, la qual l'any 1938 va arribar a donar feina a 20.000 famílies; Georges Poirrier, que creava la societat xocolatera Cantalou, i també la nissaga Delmàs, que representava sis generacions al servei de la música.⁵

Alguns d'aquests empresaris nord-catalans feien construir edificis i palaus d'un gust provinent de l'estètica d'una certa burgesia francesa de l'època. Prop del Vallespir tenim a Argelers el castell de Valmy, i a Sant Joan Pla de Corts hi ha el castell d'Aubiry, edificat per l'arquitecte suec Petersen, i que era propietat de la família Bardou-Job.

La ideologia dominant de gran part d'aquells homes de cultura era sens dubte condicionada per una visió positivista de l'època que els conduïa a considerar l'*home català* com un ésser gairebé monolític.⁶ Una concepció que resultava d'una història romàntica i naturalista bastant reductora, marcada per les nocions de caràcter, de mentalitat, d'orgull i de raça, i uns orígens gairebé immutables, entre els quals privilegiaven, curiosament, els lígurs i els ibers més que no pas els grecs i els romans.

Els col·laboradors de la revista *Vallespir* no eren pas els únics a utilitzar el concepte de raça, car era sovint emprat durant els anys de la III República (el mateix Musée de l'Homme de París, construït sota el front popular l'any 1936, era també influït per una antropologia clàssica i colonial que dominava el panorama científic), i utilitzaven el concepte de raça, sense cap mena de prejudici, per parlar en general de poble, de cultura o d'identitat.

Observem que avui aquest mateix concepte de raça ja no s'utilitza gairebé gens, i que aquest mateix poble seria definit i entès avui com el resultat d'una gran diversitat d'orígens ètnics i culturals, i no pas com una raça homogènia que, segons els especialistes actuals de la genètica, de fet, mai no hauria existit.

Per donar una mostra de la ideologia que dominava els autors de la revista *Vallespir* i el traumatisme produït per la Gran Guerra, es pot llegir aquest fragment del text titulat *La colline inspirée*, de Jules Badin,⁷ un dels directors de la revista, en referència explícita a l'escriptor nacionalista francès Maurice Barrès:

Je voudrais voir sur cette colline un monument aux morts impérissable, qui présenterait pour tout ce terroir Vallespirien le martyrologe de ses enfants, et qui rappellerait cette vieille mais éternelle conception du sacrifice militaire, tandis que, plus bas, les vignes qui rongent chaque année davantage la lande stérile feraient souvenir de la nécessité de la peine quotidienne. Sacrifice militaire, travail manuel, voilà la leçon de la colline.

Una prosa que avui pot deixar perplex més d'un lector, però que es pot atribuir a l'ambient eminentment patriòtic d'aquella dècada. L'escriptor Maurice Barrès va ser un clar exponent d'aquella ideologia, represa per Jules Badin, codirector de la revista *Vallespir*.

La revista *Vallespir* dels anys 30, a més de literària, es definia també com una revista artística, fent honor així al passat artístic i recent de Ceret. Car la vila de Ceret havia estat considerada per alguns crítics d'art del Vallespir, en especial per Victor Crastre, com la «meca del cubisme» durant els anys 1910-1920. Un artista com l'escultor Manolo Hugué, havia viscut de molt a prop amb Pablo Picasso, Juan Gris, Auguste Herbin i Georges Braque l'aventura cubista i la vida artística dels anys anteriors.

Malauradament, els autors de la revista *Vallespir* fan molt poques referències als pintors cubistes, i encara menys als surrealistes. Significa que no es reconeixien gens en aquesta nova concepció de l'art? És molt probable. Menys comprensible és de no fer tampoc cap menció a la presència de 1927 a 1930 del gran pintor rus Marc Chagall, que durant la mateixa època de la publicació de la revista va viure i treballar al mas Lloret, situat a la sortida de Ceret en direcció als Banys d'Arles. No troben cap explicació a aquest silenci o absència.

Malgrat tot, l'octubre del 1927, l'escultor Manolo Hugué, l'amic de Picasso, serà un dels membres fundadors de la revista *Vallespir* i responsable de la part gràfica amb el seu amic Pierre Brune (aquest darrer serà anys més tard el primer director del Museu d'Art Modern de Ceret). Així doncs, amb d'altres artistes de renom, com Arístides Maillol, Moïse Kisling, Charles Vassal-Reig, René Duplan, Roger Grillon, o Francis Pasquier, i F. Salvat, participaven a la il·lustració de la revista.

Alguns d'aquests artistes cèlebres feien a vegades el dibuix de la portada de la revista *Vallespir*, com el ram de flors famós de Pierre Brune del número d'octubre de 1928 (que el número 1 de *Vallespir Tercera Època* ha reproduït), o la composició de *Les tres noies de Ceret sota els plàtans*, de Manolo Hugué, a la portada del número d'1 d'octubre de 1927, que serà reprès al número 4, publicat l'abril de 1928.

La qüestió de la llengua dels membres de la revista

Aquells intel·lectuals del *Vallespir*, i els seus propis familiars s'havien adherit, de feia almenys un segle i escaig (1800-1927), a una formació i educació lingüística i cultural exclusivament francesa. Els antropòlegs dirien que eren el resultat d'una llarga política d'aculturació en francès; i els sociolingüistes parlarien de canvi total de llengua (*Total Shift*).

Sens dubte, tots ells comprenien el català, perquè estaven en contacte freqüent amb gent del poble i amb els seus propis avis o besavis, que encara parlaven aquesta llengua. Observem que durant aquella època dels anys 30, gairebé tothom parlava català, malgrat l'assistència dels infants a l'escola pública francesa d'ençà d'uns 40 a 50 anys —eren les dues primeres generacions de l'aculturació en francès. Els anys 50 veuran el canvi de llengua materna.

Però els nostres intel·lectuals del *Vallespir*, i encara menys la gent del poble, no havien estat gens alfabetitzats en català (tot al contrari, era una llengua perseguida i expulsada de l'escola). Aquest fet, junt amb l'admiració que tenien per la llengua i la cultura franceses, els conduïa molt sovint cap a l'adopció d'unes actituds diglòssiques, de mitificació, però també d'ignorància, i potser per alguns, d'un cert menyspreu per la seva llengua pròpia.

Tractant de fer un esforç de comprensió per entendre els motius d'aquesta actitud, podem imaginar que només coneixien certs aspectes de la llengua oral de la variant dialectal del català septentrional, però que, sens dubte, la majoria ignorava la llarga tradició literària heretada del conjunt de les terres de llengua catalana, és a dir, desconeixien les obres literàries de Catalunya Principat, del País Valencià i de les Illes Balears, des de l'edat mitjana fins a l'avantguardisme, passant per la renaixença literària, el noucentisme, el modernisme i l'avantguardisme. Un desconeixement realment incomprensible per uns homes de cultura com ells. Ignoraven potser el propi renaixentisme nord-català, car és gairebé absent de la revista, llevat de mossèn Esteve Casaponga.

Tractant de fer una simple comparança, es pot indicar que durant aquells mateixos anys trenta es publicava a Cadaqués, a l'Alt Empordà veí, la revista *Sol Ixent*,⁸ i que aquesta era escrita gairebé integralment en català. Fet que demostra una relació amb la llengua castellana oposada a la relació que tenia el català amb el francès al Rosselló.

La revista *Sol Ixent* era dirigida per l'Àngel Tremols i hi participaven els coneguts germans Rahola, en Josep Costa, en Francesc Garriga i la Carme Batlle, entre molts altres escriptors que estiuaven a Cadaqués. És cert que solien escriure sobre temàtiques i amb estils molt semblants als de la revista *Vallespir*, amb un enaltiment molt marcat per Cadaqués, sobretot aquells que n'eren allunyats, com en Francesc Godó, que expressava des de Santiago de Xile el seu amor a «La perla del Mediterrani».

Portada de *Vallespir* (primera època, núm 6, any 1928).

Per contra, a França, durant aquella mateixa època, la llengua francesa era considerada pels mestres, els intel·lectuals, els funcionaris de l'Estat, i tots els homes polítics nord-catalans com una llengua molt superior al català, el qual era relegat a les seves funcions rurals i populars, desproveït de cultura literària de prestigi.

Per donar una mostra de les actituds oficials de l'any 1925, citem el ministre francès de la instrucció pública, Anatole de Monzie, que declarava en inaugurar el mateix pavelló de la Bretanya i davant dels bretons de l'exposició de les Arts Decoratives de 1925: «Per la unitat lingüística de França, la llengua bretona ha de desaparèixer.» El que deia del bretó era vàlid per a totes les llengües minoritàries.⁹ El batlle radical de Perpinyà, Victor Dalbiez, feia entorn d'aquells anys declaracions semblants; segons ell, calia sacrificar la llengua dels avis en benefici del francès, la nova llengua de l'emancipació social, cultural i republicana.

Calia doncs, en aquells anys impregnats de patriotisme, i fins i tot de xovinisme, sacrificar la llengua dels pares i dels avantpassats (*la langue des aïeux*), i no només el català, ans totes les altres llengües de França, en benefici de la llengua francesa, sacralitzada i considerada com l'única llengua portadora de bellesa i de civilització. Qualitats que, segons les autoritats franceses de l'època, no tenien ni podien tenir les altres llengües.

Notem que la gran majoria dels membres de la redacció de la revista *Vallespir* escriu en majoritàriament en francès, excepte alguns escriptors com Josep Sebastià Pons, Edmon Brazès, Carles Grandó, Pau Berga. Tots els altres ho feien en francès, començant per Michel Aribaud¹⁰ i Jules Badin, ells mateixos els codirectors de la revista *Vallespir*, però també Joan Amade.¹¹ És cert que Joan Amade és un cas insòlit i contradictori, però també ho eren de manera diferent Pierre Camo, Victor Crastre, Carlos de Lazerme, Henry Murchart, Henry de Noëll, François Tresserre, Frederic Saisset, etc.

D'altres col·laboradors de la revista, d'origen català, o bé de nord enllà com, per exemple, François Casteil, Charles Vassal, Jean Tallez, Albert Grimaud, Marie Louise Vignon, Paul Guitard, Jean Lebrau, Edmond Pilon, Andrée Viollis, i molts altres..., podien tenir sobre el català, utilitzat al *Vallespir* per la gent del poble, unes actituds bastant negatives, pejoratives o contradictòries que avui, sens dubte, ens sorprendrien...

És cert que durant la mateixa època, unes «Orientacions» del Ministeri d'Educació Nacional publicades l'any 1927 eren adreçades a tots els mestres de l'escola pública francesa. Orientacions que eren molt explícites i que reclamaven obertament l'eliminació dràstica de tots els dialectes i de totes les altres llengües, fossin els que fossin. La consigna de l'escola pública era: «guerre aux patois». De fet, el Ministeri d'Educació Nacional volia intensificar l'esforç de francesització d'aquell 30% de la població escolar, sobretot perifèrica de l'Estat francès, que durant els anys 20 i 30 no tenia encara el francès com a llengua materna.

Per entendre aquestes posicions sobre la llengua catalana cal, sens dubte, tenir en compte les influències i referències culturals i literàries, expressades i manifestades pels col·laboradors de la revista *Vallespir*. Totes elles provenien gairebé exclusivament de París o de la cultura oficial i dominant francesa. Hi havia una ocultació total dels escriptors del moviment surrealista o de les obres de literatura catalana publicades a Barcelona.

En un número de *Vallespir* de l'any 1928, hi ha citacions o referències a Paul Valéry, el gran poeta d'inspiració simbòlica, a Gérard d'Houville, pseudònim d'una de les filles de José María de Hérédia, fundador de l'estètica parnassiana, i a Henri de Régnier, deixeble del fourrierista Leconte de Lisle. És citada també *La Nouvelle Revue Française*, la famosa NRF, fundada l'any 1909 per Jacques Copeau i André Gide, i que publicava obres de Paul Claudel, Jules Romains, Henri de Montherlant, Prosper Mérimée i Jean Giraudoux. També són mencionades a *Vallespir* les revistes literàries franceses *Le Mercure de France* i *La Revue Hebdomadaire*, referències culturals i literàries totes elles il·lustres.

Al contrari, a la revista *Vallespir* hi ha molt poques informacions, referències o citacions de la vida cultural i literària de Barcelona o de Catalunya Principat que, tanmateix, en aquells anys era molt intensa. No hi ha res tampoc sobre el moviment modernista barceloní, com si la cultura catalana moderna fos inexistent o, en tot cas, ignorada per la majoria dels redactors de *Vallespir*. Com si la frontera fos no només física, sinó sobretot mental, tot i la curta distància entre Perpinyà o Ceret i Barcelona.

Només uns quants escriptors nord-catalans coneixien els moviments culturals catalans i hi feien alguna referència a la revista, com Josep Sebastià Pons, Edmon Brazès i Joan Amade, que es referia sovint a l'obra del gran poeta Jacint Verdaguer. Però no hem trobat cap referència dels membres de la revista *Vallespir* a la literatura de les avantguardes catalanes, com Joan Salvat-Papasseit, J.V. Foix o Josep Maria Junoy.¹²

No obstant, si d'un costat la majoria dels col·laboradors i escriptors de *Vallespir* s'expressaven només en francès, de l'altre, les temàtiques, els paisatges, els personatges i els ambients descrits eren majoritàriament catalans. En aquest sentit, el contingut dels articles de la revista es podrien classificar dins el que els especialistes francesos d'aleshores anomenen púdicament *la literatura regional*. Citarem uns extractes d'un article de Joan Amade publicat en el primer número de la revista d'octubre 1927, titulat *Terre de Vallespir*:

Favorablement disposée par la nature entre les Albères et le Canigou, et participant à la fois de la riante douceur des premières et l'âpre fierté du second, cette vallée est une de celles qui, dans les moeurs, dans l'aspect général de la race, ont le mieux conservé leur physionomie propre [...]. Le Vallespir est comme un carrefour idéal où se rejoignent et se concilient des tendances opposées. On y peut voir une curieuse transition entre la France, dont il a reçu quelques formes

intellectuelles et sociales, et la Catalogne dont il parle encore la langue et à laquelle se rattachent tant de traditions.

És de suposar que quan l'autor es refereix a “formes intel·lectuals i socials rebudes de França” està pensant a homes de cultura com ell o de la seva formació, perquè la gent del poble no tenia accés a aquestes *formes*, sobretot perquè posseïa una altra cultura, com Joan Amade ell mateix ho nota; més lluny conclou l'article amb aquestes paraules enigmàtiques:

L'heure présente vaut bien, tout compte fait, d'être vécue, et cela dans les conditions mêmes où il nous est permis de la vivre, c'est-à-dire en terre vallespirienne et selon l'esprit vallespirien.

Un altre extracte prové de la conclusió de l'assaig redactat per Jean Tallez i Jules Badin titulat *Aspects du Roussillon* i publicat en el número 3 de juliol-setembre de 1932:

C'est aux Catalans d'aujourd'hui de conserver l'héritage que leurs aïeux leur ont transmis. Ils ne doivent point se laisser atteindre par les vices d'une civilisation vaine dans ses plaisirs. En dehors de leurs frontières, tout ce qu'ils doivent chercher, ce sont les conquêtes de l'esprit. En se surpassant, en se corrigeant, ils ne modifieront pas d'une goutte le vieux sang ligure. L'oeuvre qu'ils rêvent de bâtir, au moins les meilleurs, ils la feront plus belle.

Aquest fragment il·lustra prou bé l'esperit, el pensament i àdhuc l'estil d'aquests dos autors i, més enllà, també el de la majoria dels membres del comitè de redacció de la revista. L'estil i la tendència literària de la majoria dels escriptors i col·laboradors de la revista *Vallespir* es poden emmarcar dins el context de les tendències literàries franceses de l'època en el qual eren totalment immersos i en el qual havien estat formats i educats.

D'una manera general, els nostres autors semblen molt més propers i influïts per una mena de neoclassicisme obsolet i el lirisme dels parnassians (partidaris de l'art per l'art), de la recerca de la musicalitat i del simbolisme inspirat de l'escriptor Paul Valéry, de la poesia pura de Stéphane Mallarmé, amb un fort contingut esteticista, que no pas del vanguardisme desenfrenat dels surrealistes o del moviment Dada de Tristan Tzara. Això sí, escriuen amb un estil típic de l'època marcat per una estètica naturalista (descriuen un Vallespir salvatge i esplendorós) i humana (amb una visió de l'home català mitificat i simbolitzat). Des del punt de vista de l'estil i del contingut literari, la fractura estètica i cultural produïda per la Primera Guerra Mundial no sembla pas haver-los afectat gaire, continuen com si res no hagués passat.

Amb tot, però, s'ha de fer una excepció i una menció especial per al jove escriptor ceretà Victor Crastre, que va escriure un llibre sobre el cubisme dels anys 20 a Ceret, així com també per al seu amic Paul Guitard.¹³ En ser els dos d'una nova esquerra (PCF) tractaven de donar una imatge diferent, idees diferents, encara que l'estil fos gairebé semblant.

Els pocs escriptors que s'expressaven en català a la revista *Vallespir*, com Josep Sebastià Pons, Pau Berga, Carles Grandó, Edmon Brazès, Lluís Pastre, Joan Narach, ho feien generalment amb una llengua normativa excel·lent. D'altres col·laboradors de la revista *Vallespir* menys nombrosos escrivien amb les variants dialectals rosselloneses. També hi ha alguna participació literària d'algun escriptor català de l'altre costat de l'Albera, com Bartomeu Barceló que tornant de Ceret escriu *El pur prodigi*, dedicat a Esteve Casaponça, Tomàs Garcés o Carles Fages de Climent, un escriptor molt conegut a Figueres.

Com acabem de dir, els escriptors de la revista *Vallespir* tractaven temàtiques i estils literaris propers a un neoclassicisme noucentista,¹⁴ impregnats d'*idealització naturalista*, amb poemes musicals i galants, bucòlics i elegants, com per exemple la següent poesia de Josep Sebastià Pons de l'any 1927¹⁵ titulada «La Font del Vidre»:

Amunt, la Font del Vidre, — la Font del Vidre avall,
Que raja l'amor mía — i fila el seu cristall.
Les donzelles de la Roca — s'hi solien aturar,
Marieta, Margarida, — clavellets a refrescar.
Marieta és una daina, — bosc endins va a s'amagar,
Margarida és una bruma — que s'estira sempre enllà.
La primera el vent que passa — l'altra el sol al davallar.
Carboner, de les dents blanques — si'm volguessis ajudar,
Carboner, tu no'm diries — on les podria trobar ?
Amunt, la Font del Vidre — la Font del Vidre avall,
Canta una amor perduda — i fila el seu cristall.

A propòsit del jove Josep Sebastià Pons, Maria Grau, bibliotecària a la Universitat de Perpinyà Via Domitia (UPVD), escriu a la revista de cultura *Mirmanda*:¹⁶

Capficats d'harmonia, de forma grega, de Voluntat i de Poesia-que-és-el-llenguatge-universal-tal-com-ho-deia-Plató [...] —que se'n digui École Romane (Jean Moréas, Charles Maurras),

Naturisme (Saint Georges de Bouhélier, i a casa nostra, Jean Amade)... O Noucentisme. O Regionalisme — el regionalisme de la R majúscula, tal com ho definia genèricament el seu promotor Charles Brun: «Nous usons provisoirement du mot régionalisme pour traduire d'une façon plus générale les tendances positives au "regain de la vie organique" dont parle Maurras». Mentrestant, la guerra ha passat per sobre de l'entusiasme una mica forçat i de l'unanimitat un pèl factici...

Globalment, la revista *Vallespir* era escrita a més del 90% en francès, llevat d'un número excepcional de *Vallespir* redactat en homenatge a mossèn Esteve Casaponga en el qual els textos escrits en català s'apropen al 50%.¹⁷ Eren, doncs, uns temps en els quals celebraven el Vallespir amb una llengua que no era la del país, ni tampoc la dels avantpassats, ni potser la llengua de llur infantesa. Llurs paraules sublimades, en una llengua francesa molt pulcra i acurada, amagaven sovint i traduïen sempre un amor infinit a una terra i una cultura que ells mateixos consideraven mediterrània i mil·lenària, però la seva pròpia formació i sensibilitat franceses els conduïa a expressar-se sempre amb una llengua que no havia estat durant segles la llengua del país. Aquesta és una simple constatació, i no pas una acusació.

No sabem si, en aquest cas concret, es pot parlar d'ambivalència sentimental, lingüística o cultural perquè no hem trobat en els escrits dels autors dels diferents números de la revista, cap referència clara i explícita al bilingüisme o al biculturalisme (del qual nogensmenys es començava a parlar, atès que l'any 1920 s'havia celebrat un primer congrés sobre el bilingüisme a Luxemburg); en llurs escrits, només es nota potser l'expressió difusa d'una certa nostàlgia de la llengua dels avis, d'una llengua perduda...

La relació afectiva (*l'attachement*) que tenien, no només els membres del comitè de redacció de la revista *Vallespir*, sinó també la gran majoria dels intel·lectuals nord-catalans, amb la llengua francesa era, doncs, molt forta, profunda i personal (fins i tot, Josep Sebastià Pons). És cert que per a ells eren una llengua i una cultura franceses admirades i admirables.

Només havien passat deu anys i escaig d'ençà de la victòria contra l'exèrcit alemany i el final de la Primera Guerra Mundial. Eren uns anys durant els quals existia un sentiment patriòtic molt fort, i aquest se celebrava en francès i no pas, és clar, en català. Potser l'ambient inclinava molts escriptors a adoptar una posició que ja era denunciada l'any 1907 per Gustau Violet com a artistes «voyageurs», eren aquells que:

Bien que nés sur nos bords merveilleux, ils n'en respirèrent pas le parfum particulier qui s'en dégage. Ils s'en éloignèrent dès l'enfance et assouplirent leur habileté native à des formules qu'on leur imposa. Ils perdirent tout caractère et dénaturèrent leur esprit à ce point qu'il leur fut impossible de voir dans leur propre race où qu'ils la regardèrent comme des étrangers.¹⁸

En aquest context polític i psicosociològic, molt pocs escriptors i homes de cultura del Rosselló i del Vallespir podien ignorar aquella pressió angoixant de la llengua francesa sobre la llengua catalana. Calia una gran dosi de valentia per expressar-se en català com ho feien alguns, entre ells, Lluís Pastre, Josep Sebastià Pons i Edmon Brazès.

En canvi, Joan Amade, Horace Chauvet i Pierre Vidal, aquests dos darrers d'origen occità, ho feien a partir d'una concepció regionalista. Tots ells eren representants de la segona Renaixença literària rossellonesa que es produïa durant els anys 20. Durant aquells mateixos anys va tenir lloc un debat sobre la llengua catalana al diari *L'Indépendant* de Perpinyà, debat en el qual participaven, d'un costat, els partidaris d'escriure el dialecte rossellonès tal i com es parlava, i de l'altre costat, entre els quals Horace Chauvet, els que s'inclinaven per una llengua catalana unificada, inspirant-se en això del model de la llengua francesa fortament unificada.

Insòlitàment, aquest mateix debat entre dues concepcions de la llengua catalana —l'estàndard i la variant dialectal— encara persisteix avui en el si del Departament de Català de la Universitat de Perpinyà, ara que el català dialectal ha gairebé desaparegut o disminuït notablement, fins als últims pobles de l'alt Vallespir, la Menera o Vila-roja.

La influència de la Société d'Études Catalanes al Vallespir

La Société d'Études Catalanes (SEC), nascuda l'any 1906, reunia més d'un centenar de persones i, de fet, institucionalitzava el moviment catalanista al Rosselló. L'any següent la SEC prenia contacte amb la publicació barcelonina *La Veu de Catalunya*, i amb la Lliga Regionalista, moviment del catalanisme conservador dirigit per Francesc Cambó.¹⁹

Durant aquells anys anteriors a la guerra, la SEC fomentava un cert catalanisme, com les festes ceretanes de 1911, animades per Joan Amade, el seu amic Jacques de Noëll, director de l'Orfeó de Sant Llorenç, i el compositor llenguadocià Deodat de Severac.

Just en començar la guerra (1914) el pedagog Lluís Pastre, un dels membres més actiu de la SEC (n'era el secretari), llançà una campanya d'introducció del català a l'escola pública al departament dels Pirineus Orientals i edità el manual *Le français enseigné par les exercices de traduction de textes catalans aux enfants de 9-14 ans*. La guerra paralitzà aquesta campanya del català, que només serà represa a partir dels anys vint, quan les activitats de la SEC se centraran en la defensa del català a l'escola considerant que els alumnes encara el sabien parlar, però que no el sabien ni llegir ni escriure.

Atravessant la gran convulsió humana de la Primera Guerra Mundial, la SEC continuà editant la *Revue Catalane* de l'any 1907 al 1922. La guerra havia tingut un gran impacte

sobre l'opinió pública i havia modificat les actituds d'alguns dirigents de la SEC. Això no obstant, la SEC manifestà encara una voluntat catalanista i renaixentista. Abans de la guerra, l'any 1910 Joan Amade havia escrit un assaig sobre *L'idée régionaliste* i, malgrat tot, aquesta obra exercia encara una certa influència sobre el moviment cultural nord-català.

Maria Grau (vegeu la nota 16) precisa per la seva banda: «Joan Amade lluny de constrenyir-se a escriure en català, assentà la seva autoritat de cap de colla catalanista a sobre de la seva autoritat de regionalista seguint les pautes de Charles Brun [...]» Per a aquest darrer dirigent i teòric del regionalisme de l'època cal consultar l'especialista anglosaxó J. Wright, que ha publicat «Charles-Brun et l'idée du régionalisme: réalisme et réconciliation» (*Le régionalisme: Jean Charles-Brun*, París, Comité des travaux historiques et scientifiques [CTHS], p. 45-61). La revista *Vallespir*, que apareix pocs anys després, exactament de 1927 a 1932, així com *La Revue du Roussillon*, que en serà la continuació (amb només quatre números) durant els anys 1932 i 1933, no recolliran l'experiència del renaixentisme de la SEC. Potser perquè el moviment catalanista dels anys anteriors a la guerra havia començat a afeblir-se, però sobretot perquè la Primera Guerra Mundial havia reforçat considerablement l'aparell de l'Estat francès, i molt especialment el prestigi i la força de l'escola pública i republicana.

Es pot pensar que el nou context polític havia pogut repercutir i influir en les actituds d'alguns membres destacats de la SEC, com l'historiador i especialista de l'edat mitjana Joseph Calmette (1873-1952), i també l'excel·lent historiador i paleògraf Pierre Vidal (1848-1929), que era encara responsable de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées Orientales (SASL). Ells dos i alguns altres membres de la SEC havien arribat a la conclusió que després de la Gran Guerra només es podia tractar d'integrar el moviment catalanista del Rosselló dins el marc polític i cultural de l'Estat francès.

Davant l'arrogància del nacionalisme de gran potència de l'Estat francès, els dirigents dels moviments bretó i alsacià havien arribat més o menys a les mateixes conclusions. Havien rebaixat els seus plantejaments separatistes, federals o autonomistes, que abans de l'any 1914 eren molt més estructurats i més forts que no pas al Rosselló. S'ha de dir que el moviment bretó havia rebut la influència del moviment autonomista del *Home Rule* irlandès, dirigit el 1914 per Charles Stewart Parnell. Després de la insurrecció de 1916 i de les eleccions guanyades de 1918, el Sinn Féin (Nosaltres Sols), conduirà finalment Irlanda cap a la independència l'any 1921. Però després de la Guerra Mundial del 1914-1918, a l'Estat francès no passava res de semblant al Regne Unit, com ho comenta a *La revendication bretonne* Michel Nicolas, especialista del moviment bretó de la Universitat de Rennes 2.²⁰

Tornant a la situació del Rosselló de l'època, es constata un nou posicionament dels membres dirigents catalanistes de la SEC que, de fet, podria contribuir a explicar, almenys en

part, l'orientació i l'actitud menys compromesa —o compromesa d'una manera diferent— amb la llengua catalana i el catalanisme.²¹ De la mateixa manera, aquesta nova posició és també evident per part dels membres de la revista *Vallespir* pel que fa als moviments literaris avantguardistes, per exemple, en no establir cap contacte directe amb l'avantguardisme i el moviment surrealista presents a París i a Barcelona.

Per concloure aquesta primera part d'aproximació a l'estudi de la revista *Vallespir* dels anys trenta, volem afirmar que no ha estat el nostre desig de portar un judici negatiu sobre llur concepció i estil literari. Hem tractat tan sols de tipificar aquesta concepció i sobretot d'entendre el context i la situació cultural i literària en la qual es trobaven immersos, i a partir de la qual van escriure en una revista com *Vallespir* durant aquells anys. Tots ells, a partir de llurs opinions i actituds, van fer el que van poder o voler fer i escriure, i això ningú no els ho pot retreure. Nogensmenys, nosaltres hem de ser respectuosos i crítics alhora amb l'obra que van realitzar en unes circumstàncies especialment difícils, i és el que hem tractat de fer.

La segona època de la revista *Vallespir* dels anys noranta

Fins aquí s'han explicat i comentat les circumstàncies i l'orientació general de la primera època de la revista dels anys 30. No s'ha fet cap referència a la segona època de la revista *Vallespir* dels anys 90. És perquè s'ha pensat sobretot en una reflexió comparativa entre la primera i la tercera època de publicació de la revista, car corresponien a dos contextos ben diferents de la literatura i de la catalanitat al *Vallespir* interessants a oposar i analitzar.

Això no obstant, no es podia obviar de fer una breu presentació d'aquesta segona època dirigida per Michèle Cardone, sobretot per demostrar la voluntat i l'interès que la gent del *Vallespir* ha continuat manifestant, seixanta anys després, per la cultura, en general, i la cultura catalana en particular, encara que els articles hi són gairebé totalment escrits en francès.

Els membres impulsors d'aquesta segona època de la revista van confiar a Jules Badin, ex-codirector de la primera revista *Vallespir*, la redacció de l'article d'introducció del primer número a fi que ell establís el lligam entre la primera i la segona època. A la presentació, titulada «De Vallespir a Vallespir, trois petits tours et puis s'en vont», Jules Badin escriu:

Vallespir 1990, beaucoup de mots en tête... Chez les membres actifs de la nouvelle revue. De la passion, de l'entêtement, de l'accueil, une revue ouverte dit-on. Des peintres sur les berges? Des écrivains à la barre? Des historiens sur le pont? Une muse Cérétane? Tant d'autres noms

encore... dont l'identité sera vite dévoilée. Une troupe en marche. Un éventail qui se déploie: du peintre gestuel (vieillissant) à celui qui note ses impressions. Tous les goûts, toutes les bourses y trouveront pâtures. Céret a ses peintres. Toujours.

En la publicació de la segona època de la revista *Vallespir* hi va participar una generació d'intel·lectuals i d'universitaris de la Universitat de Perpinyà, com l'arqueòleg Michel Martzluff, amb un article sobre els sílex descoberts en unes excavacions realitzades al Voló o encara, l'hispanista també de la Universitat de Perpinyà i especialista de la cultura gitana, Bernard Leblon, amb l'article *Serrana*, inspirat del poeta García Lorca. Hi ha també una participació del conegut escriptor Miquel Llori, amb el text inèdit *Vallis Aspera* que prefigura ja la seva excel·lent novel·la *L'expulsion*²² publicada quinze anys més tard.

Per contra, no ens sembla tan encertada, al nostre entendre, la publicació del poema de l'Albert Saisset «La bole» amb l'ortografia totalment afrancesada extret de *Les catalanades d'Oun Tal*, al número 3 de *Vallespir* de 1991. Subratllem aquest fet perquè pot conduir a pensar que corresponia a la visió que els membres de l'equip de redacció de la revista dels anys noranta tenien de la llengua catalana, i si fos així, significaria que participaven voluntàriament o involuntària del sentiment d'interiorització de les actituds diglòssiques.

Aquesta segona etapa de la revista *Vallespir* que, malauradament, només es va publicar durant dos anys, de 1990 a 1991, i amb tres números publicats, va donar, per contra, un relleu molt especial al seu propi grafisme amb una recerca estètica original i elegant. Notem que van participar a la seva il·lustració alguns artistes de renom, entre els quals el gravador Albert Woda de Reiners, l'obra del qual és coneguda als Estats Units, i el cal·ligrafista Franck Lalou que encara avui figuren entre els més coneguts d'aquella revista *Vallespir* del anys 90.

La tercera època de la revista *Vallespir* i el seu renaixement

A partir d'aquí es comentarà la situació i les circumstàncies actuals, així com les motivacions que han portat un grup de gent del Vallespir interessada a llançar-se a l'empresa de la seva reedició, l'any 2005. Cal dir que la revista *Vallespir* s'ha pogut reeditar perquè un any abans (juny de 2004) s'havia creat el Centre Cultural Català del Vallespir (CCCV) (vegeu la URL <<http://www.portal-vallespir.cat>>).

En la fundació del Centre Cultural Català del Vallespir hi van participar els batlles de les viles més importants de la vall: els senyors René Ala, batlle d'Arles, Robert Garrabé, batlle de Sant Joan Pla de Corts, Alain Torrent, batlle de Ceret, Alexandre Reynal, batlle dels Banys d'Arles (Amélie-les-Bains) i Jean Marie Malignon, batlle de Costoja, així com els

representants d'unes 25 primeres associacions culturals adherides (actualment, són prop de 40 associacions que agrupen entre totes elles entorn d'uns 2.500 a 3.000 membres).

Tots els cinc batlles de les viles del Vallespir presents en aquest acte fundacional del CCCV van entendre perfectament el sentit, els objectius i l'acció cultural que un grapat de membres entusiastes del Vallespir, constituït d'ensenyants, universitaris i membres directius d'algunes associacions culturals catalanes del Vallespir volien tirar endavant i aconseguir, de feia alguns anys. En efecte, alguns membres directius de certes associacions culturals de Vallespir, actualment amb càrrecs a l'actual Junta Directiva del CCCV, ho han recordat.

Finalment, a mitjan mes de juny de 2004 es podia arribar a concretitzar la creació del CCCV²³ a la magnífica sala de casaments de l'Ajuntament d'Arles (vila situada al centre del Vallespir). Els objectius que el Centre Cultural Català del Vallespir es va comprometre a realitzar concernien els sis grans eixos següents:

1. Federar les associacions culturals catalanes del Vallespir, oferint activitats culturals que puguin interessar les associacions i realitzar un portal informàtic per a totes elles.
2. Defensar i il·lustrar la llengua catalana, retrobar el prestigi perdut al català, tractant de fer totes les activitats en català, amb tolerància per aquells que l'aprenen.
3. Realitzar actes culturals significatius que puguin ser beneficiosos i estimulants per a totes les associacions culturals del Vallespir
4. Treballar a un apropament cultural més intens amb l'Alt Empordà, la Garrotxa i el Ripollès, amb la creació de parelles lingüístiques i un reforç dels agermanaments.
5. Aconseguir una obertura en la concepció del catalanisme, obertura amb els estils i les èpoques literàries, obertura envers totes les llengües i cultures del món.
6. Reeditar la revista *Vallespir* recollint i materialitzant els punts anteriors i tractant d'establir un lligam estret amb la primera època dels anys 30.

A propòsit de la llengua catalana, tant els membres de la junta directiva del CCCV, com també del comitè de redacció de la revista *Vallespir* constaten un primer element contextual molt significatiu, és que el fet d'escriure en català ja no representa avui cap connotació «antipatriòtica» respecte al francès, i actualment ja no és sotmès a cap limitació de tipus jurídic, polític o cultural. És evident que el context no és el dels anys 30, i que, per sort, les tensions sociolingüístiques i polítiques s'han desplaçat considerablement.

Actualment, ja ningú no pot ignorar la situació de les llengües i cultures anomenades *regionals* (els especialistes prefereixen parlar de «Les llengües de França») que, després d'un

segle i mig d'anorreament i de marginació, ara són finalment més o menys reconegudes i respectades per gairebé tothom a Europa i, fins i tot, a França. Ningú ja no pot negar que totes les llengües, siguin quines siguin, representen un aprofundiment de la democràcia, un camí vers més tolerància i més pluralisme, i que totes les llengües i cultures, d'aquí i d'arreu, representen un accés a la cultura universal.

És doncs gràcies a una decisió dels membres de la junta directiva del CCCV que, d'ençà de l'octubre de 2005 es reedita la revista literària i cultural *Vallespir* (tercera època). Recordem que és una revista literària de la qual molts habitants de la vall ja coneixien la primera època de 1927 a 1932. Fins i tot, certes persones han afirmat que els seus pares o avis conservaven preciosament algun exemplar o una col·lecció completa de la revista *Vallespir* d'aquella època.

Aquests testimoniatges conforten i obliguen l'equip de redacció de la revista actual a tractar d'aconseguir el mateix reconeixement i respecte.

La llengua de la nova revista *Vallespir*

Com s'ha indicat a la introducció, els *Estudis Culturals* donen una gran relevància als nous reptes culturals i als canvis d'orientació cultural. És precisament el cas de l'enfocament global de la nova revista *Vallespir* d'aquesta tercera època. En primer lloc, si es considera el canvi d'època, allò que més ha canviat és la situació de l'ús social de la llengua catalana. Efectivament, la gran majoria dels textos de la nova revista *Vallespir* són ara escrits en català.

El català pot ser avui molt més present a la revista que no ho era llavors, perquè durant aquella època el francès era una llengua que l'Estat francès imposava i que s'imposava a tothom. Ara es pot redactar i imprimir la revista en català; existeix, doncs, molta més tolerància, potser perquè la llengua catalana és molt menys parlada que llavors. Aquesta és una paradoxa que mereix, sens dubte, una reflexió aprofundida.

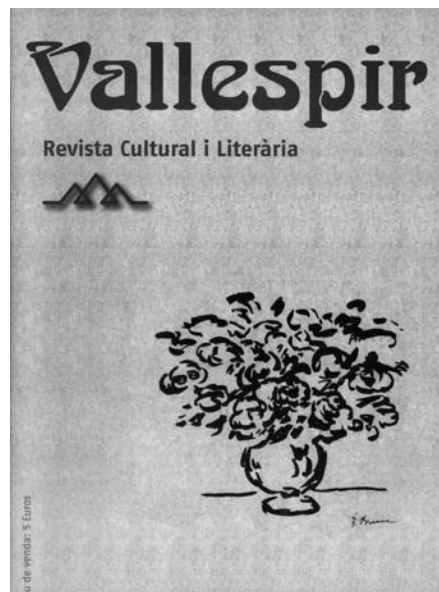
Algunes persones i fins i tot alguns lectors de la revista *Vallespir* actual demanen molt sovint que la revista sigui bilingüe català-francès. La resposta del comitè de redacció de *Vallespir* és invariablement la mateixa: es tracta de retrobar el prestigi perdut a la llengua més feble, el català. Ara per ara, la seva posició és reforçada pel fet que sembla ser l'única revista literària catalana publicada a la Catalunya del Nord.

Sembla que la tendència de les vendes de la revista *Vallespir* indica que un nou públic motivat la descobreix a Catalunya Principat. És sens dubte perquè ara es pot trobar la revista

a certes llibreries significatives de Barcelona (la llibreria de la Generalitat, a la rambla dels Estudis), de Girona, de Besalú, d'Olot, de Banyoles, de Maçanet de Cabrenys i de Figueres. A més, per a aquells lectors francòfons estrictes, que només poden llegir en francès, proposem que retrobin la traducció dels articles de Vallespir en el portal informàtic del CCCV.

Com s'afirma en el primer número de la tercera època de la revista *Vallespir* es desitja privilegiar el català per recuperar i sobretot dignificar la llengua catalana. Nogensmenys, es tractarà sempre de no caure en una visió etnocentrada de la identitat, i per aquesta raó, la revista s'obrirà i presentarà a cada número una llengua i una cultura propera o llunyana. Aquestes declaracions de bones intencions no excusen ni estalvien de preveure a més a més un accés en francès als textos de la revista (marcats per una indicació) que es poden trobar i llegir al portal informàtic del CCCV.²⁴

Sabem perfectament que la lectura en català a Catalunya del Nord (però també en un grau menor a Catalunya Principat) no és un exercici fàcil per als lectors. Generalment, la gent gran o els adults no hi han estat acostumats ni preparats durant llur escolaritat. Només uns pocs alumnes o estudiants que l'han après a l'escola, a l'institut o a la universitat d'ençà dels anys vuitanta el poden llegir, però es tracta d'una minoria ínfima. Així doncs, la lectura de la revista *Vallespir* però també tota altra lectura de textos en català representa una dificultat suplementària. Per aquest motiu, s'ha previst un accés als textos en francès a l'apartat Publicacions i Revista Vallespir del portal informàtic del CCCV.

Portada de *Vallespir*
(tercera època, núm.
1, 2005).

Un altre objectiu concerneix la concepció literària que el comitè de redacció ha volgut donar a la revista. En efecte, desitja demostrar als lectors del *Vallespir* les qualitats literàries de la llengua catalana, comparable a qualsevol altra llengua, amb una doble exigència: d'un costat, el prestigi conferit a la llengua i, de l'altre, la continuïtat de la creació literària en el temps. Per aquest motiu, *Vallespir* comença sempre la seva rúbrica literària amb la presentació d'un escriptor renaixentista de final del segle XIX o principi del segle XX.

El contingut dels primers números de la nova revista

En els sis primers números de la revista *Vallespir* publicats fins el 2009,²⁵ s'han presentat extractes de les obres literàries d'autors històrics i renaixentistes nord-catalans com Francesc Jaubert de Paçà, de Ceret (1785-1856), Pere Talrich, de Serrallonga (1810-1889), Justí Pepratx, de Ceret (1828-1901), Carles Bosch de la Trinxeria, de Prats de Molló (1831-1897) o Esteve Casaponça, de Ceret (1850-1932), Josep Sebastià Pons, d'Illa (1886-1962), Edmon Brazès, de Ceret (1893-1980).

Aquests escriptors renaixentistes nord-catalans (primera i segona renaixença), entre d'altres, confereixen a la llengua catalana el prestigi que alguns lectors del *Vallespir* desconeixien totalment, perquè mai no han estat citats ni ensenyats a l'escola. Massa sovint, els mateixos lectors vallespirencs afirmen que llur llengua «no correspon al bon català». S'espera, doncs, que la lectura i la descoberta d'aquests autors renaixentistes, i els que es programaran en els propers números, els pugui fer canviar d'opinió.

D'altra banda, per materialitzar la continuïtat literària del català al *Vallespir*, però també a Catalunya del Nord, entre d'un costat, els renaixentistes dels segles passats i, de l'altre, els autors contemporanis i actuals, s'ha previst la publicació de textos d'autors coneguts. Entre els dos, també s'ha presentat el famós escriptor empordanès Josep Pla (1897-1981) de Palafrugell, amb un extracte on l'escriptor visita Ceret i el *Vallespir* a la recerca del seu amic Manolo. Però la revista tracta també de fer descobrir textos i poemes dels joves escriptors nord-catalans, com Patrick Gifreu, Josianna Cabanas, Gerard Jacquet, Miquel Sargatal, Joan Laclare, Joan Tocabens, Joan Daniel Bezsonoff, i més endavant Pascal Comelada i d'altres, per demostrar que la creació literària nord-catalana es perennitza.

Per a la llengua catalana no ha estat fàcil d'arribar fins aquí i, tothom ho sap molt bé, s'ha passat per moments molt difícils, i res no és mai assegurat de cara al futur. Alguns textos que s'han publicat a la revista d'aquests joves, o menys joves, escriptors expressen aquesta angoixa existencial d'una identitat i d'una llengua fràgils i fragilitzades, però amb unes arrels profundes que ells tracten de redescobrir poc a poc, i de cuidar amb afecte, com si es tractés d'una espècie en via de desaparició que volen desesperadament protegir i salvar.

Els textos literaris d'aquests joves escriptors nord-catalans publicats a *Vallespir* han estat una sorpresa agradable per als nous lectors de l'Empordà o de Barcelona. Molt sovint s'estranyen en descobrir la qualitat de la llengua i les temàtiques noves, sobretot després de la segregació lingüística sofrida durant decennis i de la qual saben la duresa d'un Estat centralitzat, com el francès. Pot ser que aquesta mateixa negació ha provocat i alimentat la resistència i el desig profund de mantenir una identitat estimada i confusament reconstruïda.

Aquesta resistència és un fenomen universal, que existeix a d'altres llengües i cultures també amenaçades per una mundialització uniformadora i irrespectuosa amb la diversitat dels ecosistemes naturals i culturals.

A més de la literatura i de la poesia, també s'han introduït unes rúbriques culturals i artístiques i, fins i tot, unes entrevistes a personatges significatius de la vida cultural del Vallespir, com la senyora Amàlia Vargas o el compositor de sardanes Max Havart, tots dos de Ceret. Però també s'ha inclòs la presentació de memòries, com la dels minaires de Batera escrites per Joan Pere Vergès,²⁶ o encara estudis sobre la llengua al Vallespir, amb un text català original de l'any 1734 comentat pel filòleg i estudiós de Reiners Joan Pau Escudero.

A la rúbrica d'història es poden llegir estudis com *El cel al Vallespir*, de l'universitari originari de Sant Llorenç, Ramon Sala; o *La gent del Molí i la gent del Castell de Sant Llorenç de Cerdans*, de l'historiador i membre del comitè de redacció, Andreu Balent; o encara *Els surotapers de Llauro durant la Primera Guerra Mundial*, de Miquel Ruquet. També es proposen descobertes botàniques comentades del Vallespir, com la passejada per la vall Verda prop de Sant Llorenç de Cerdans (*Vallespir*, núm. 2).

Les arts, com la pintura, l'escultura i la música són presents a la revista, i no podia ser-ne altrament atesa llur forta implantació a Ceret d'ençà dels anys 1910, amb l'arribada de Manolo Hugué i de Pablo Picasso, i més tard, de molts altres artistes i escriptors. S'ha comentat l'exposició Matisse-Derain del Museu d'Art Modern de Ceret, en ocasió del centenari del naixement del Fauvisme l'any 1905 a Cotlliure (*Vallespir*, núm.1).

S'ha comentat la vida i l'obra del pintor lituà Pinkus Krémègne, la música de Deodat de Severac, l'obra de l'escultor Conrad París de Sant Ferriol (*Vallespir*, núm. 2), com de l'escultura de Manolo Hugué, i de la pintura de Joan Felip Vilà de Figueres, l'amic de Salvador Dalí, que va invitar a una cerimònia «surrealista» celebrada a Ceret el 27 d'agost de 1965 (*Vallespir*, núm. 3). Hem presentat Arbit Blatas, el pintor amic de tots els artistes de Ceret que ell va pintar (*Vallespir*, núm. 4). Així com també l'obra de ceràmica de Marc Chagall exposada l'any 2006 al Museu d'Art Modern de Ceret (*Vallespir* núm. 5). Comentem l'any Albéniz a *Vallespir* núm. 6. Es continuarà completant en números ulteriors de la revista les obres dels nombrosos artistes i escriptors que han treballat i viscut al Vallespir.

Una concepció d'obertura cultural de la nova revista *Vallespir*

Pel que fa a l'esperit d'obertura de la revista sobre les altres llengües i cultures d'arreu del món s'ha començat amb una presentació de la llengua catalana i la història de l'Alguer a l'illa de Sardenya (*Vallespir*, núm.1); s'ha continuat amb unes impressions de viatge en terres australs de Patagònia, amb uns comentaris sobre el drama de les cultures indígenes araucanes i maputxes (*Vallespir*, núm. 2); s'ha publicat un text sobre la cultura i la llengua berber, i la seva relació amb el català (*Vallespir*, núm. 3), un text sobre el Quebec (*Vallespir*, núm. 4) per un escriptor d'origen anglosaxó, en Donald Smith que ara descobreix el català d'ençà que viu a Cotlliure, o encara sobre Occitània (*Vallespir*, núm. 5) amb un article en occità que vol ser una mena de test pel que fa a la seva lectura, perquè volíem fer un homenatge a la llengua germana gran. A *Vallespir* núm. 6, actualment en preparació, es tractarà de les llengües i les ètnies del Níger.

Es continuarà descobrint altres cultures, com les de Bretanya, del País Basc, d'Escòcia, del País de Gal·les, i fins i tot, com dèiem més amunt, el Níger, on hem començat una col·laboració amb l'associació L'Arbre à Palabres, de Gaya, al sud del país, prop de Nigèria i de Burkina Faso. D'aquesta manera, es mostra la situació de molts pobles que lluiten en defensa d'una llengua i una identitat. És la millor manera per demostrar que la cultura catalana del *Vallespir* no és una cultura tancada dins les valls de les seves muntanyes, sinó que és oberta al món i solidària amb totes les cultures amenaçades. En el futur continuarem establint contactes i intercanvis amb d'altres revistes culturals, comarcals o nacionals.

Presentació de la revista *Vallespir*

En aquest sentit, s'han fet presentacions de la nova revista *Vallespir*, sobretot a revistes culturals com *L'Alguer*, *Llengua i Treball* del sindicat UGT de Catalunya. Fins i tot, s'ha fet una presentació de *Vallespir* a una revista francesa de Catalunya Nord, com *Lire en Méditerranée*, tot i sabent que no representen la mateixa opció que la de *Vallespir*. En aquest cas precis, d'aquesta revista francofrancesa, s'ha volgut expressar un missatge pedagògic d'afirmació, comentant com després d'una primera època de 1927-1932, d'una segona època de 1990-1991, s'havia reprès i continuat la revista *Vallespir* amb la tercera època actual.

Els comentàvem que, si la llengua catalana tenia una diferència amb la llengua francesa, era perquè tenia un respecte molt més gran pels seus propis dialectes dels quals es nodreix tot articulant-los amb la llengua normativa (dels anys trenta) i amb la llengua estàndard (dels anys setanta). Aquesta cohabitació i respecte de la variació lingüística és l'obra de lingüistes catalans com els filòlegs Antoni Maria Alcover (1862-1932) i Francesc de Borja Moll (1903-1991),²⁷ Pompeu Fabra (1868-1948) durant els anys trenta, com també el lingüista Joan Coromines (1905-1997),²⁸ que ha continuat aquesta mateixa tradició.

Com és notori, no és pas l'exemple escollit i seguit pel model de llengua francesa que d'ençà del segle XVII (Cf. F. Malherbe, 1555-1628 i C. Vaugelas, 1585-1650) sempre ha imposat un tipus de llengua clàssica fortament unificat. Fou dirigida i ordenada per L'Académie de la Langue Française (1635) creada per Armand Jean du Plessis de Richelieu, Cardinal-Duc de Richelieu (1585-1642). S'ha de reconèixer, això no obstant, que aquesta llengua clàssica ha produït unes obres literàries de valor universal. Una cosa no treu l'altra.

En efecte, el castell de Versalles serà anys més tard el símbol d'ordenament geomètric de l'espai, però també de «l'ordenament» de la llengua (C. Duneton, 1985), i lloc simbòlic de difusió de les obres literàries i del teatre clàssic del segle XVII d'aquest centralisme polític i lingüístic, amb autors com Pierre Corneille (1606-1684), Jean de La Fontaine (1621-1695), Jean-Baptiste Poquelin, anomenat Molière (1622-1673), Jean Racine (1639-1699).

Aquesta llengua francesa clàssica literària i de molt alt prestigi del segle XVII fou assimilada i vehiculada en primer lloc per la noblesa durant els segles XVII i XVIII; després de la Revolució Francesa de 1789 serà adoptada per la burgesia durant tot el segle XIX. I només a partir de l'inici de la III República (lleis Jules Ferry de 1881-1882), i durant tot el segle XX, serà finalment imposada al poble amb l'acció eficaç d'una escola pública gratuïta i obligatòria, i uns mitjans considerables de l'Estat francès durant tota la III república.

Els partidaris d'aquest model de llengua fortament centralitzat han ignorat, menyspreat i eliminat els dialectes a l'escola pública. Han tractat de fer el mateix amb la societat, però

Portada de *Vallespir*
(tercera època, núm.6,
2009).

els dialectes, és a dir, la gent del poble que els parla, han resistit malgrat el menyspreu i el menyspreu, car de fet, els dialectes representen la memòria viva de la història de la llengua, conserven formes antigues, que el francès modern ha perdut i que, la gent del poble, per la seva banda i per sort, ha valorat i mantingut.

Entre la llengua francesa i la llengua catalana, estem de fet en presència de dos models de llengua totalment oposats, tant des del punt de vista de l'època com de la concepció. Pel que fa al francès, es materialitza durant la segona meitat del segle XVII, implica la unificació lingüística i el classicisme. Per contra, pel que fa al català, es tracta del final del segle XIX i l'inici del segle XX, implica el respecte de la variació lingüística i el modernisme. És una oposició cabdal per entendre els nostres dos sistemes lingüístics veïns i en contacte.

Llevat d'aquests cinc darrers paràgrafs (que són consideracions que no vàrem publicar a l'article de la revista francesa de Perpinyà), s'explicava als lectors de *Lire en Méditerranée* les causes i les motivacions de la recatalanització de la revista *Vallespir*; i explicàvem també per què s'havia volgut contribuir a redonar el prestigi que la llengua catalana havia tingut fins al segle XVIII a Catalunya del Nord. Prestigi que havia perdut front a la pressió de la llengua francesa en una competència tan desigual com injusta.

Insistíem en el fet que la revista *Vallespir* desitjava participar activament al treball de dignificació, i no pas relegant la llengua i la cultura als vestigis del patrimoni en què alguns volen encara avui confinar-la, sinó inspirant-se de la modernitat i l'oficialitat conferida a la llengua catalana a la Comunitat Autònoma de Catalunya.²⁹ Oficialitat que els habitants del Vallespir, tan proper de l'Alt Empordà, i de Catalunya Principat, observen com un exemple de respecte i de democràcia, inexistent a Catalunya del Nord.

Per això, es recordava als lectors de *Lire en Méditerranée* el passat literari català de l'edat mitjana, amb obres com: *Ars Magna*, de Ramon Llull (1233-1335), obra mestra de la literatura romànica, *Tirant lo Blanc* de Joanot Martorell (1415-1568) citat al *Quixot* de Cervantes, o la Renaixença literària catalana de mitjan segle XIX, amb el poema líric *Canigó* (1886) de Mossèn Jacint Verdaguer (l'amic del premi Nobel Frederic Mistral).

Finalment, a partir del passat literari de la revista *Vallespir*, s'afirmava la voluntat de projectar-se cap endavant gràcies als joves escriptors nord-catalans que ara són reconeguts per les grans cases editorials barcelonines, demostrant així que existeix un lligam profund entre els precursors de final del segle XIX i el principi del segle XX, i els escriptors i cantants que avui fan revivre una catalanitat del segle XXI. Aquest lligam continua gràcies a la literatura i la vitalitat d'una llengua mil·lenària que contribueix, ella també, a la seva manera, a la cultura universal. S'ha insistit en aquests punts car es tractava d'una revista literària d'expressió francesa.

Algunes conclusions

És evident que entre la revista *Vallespir* dels anys 30 i l'actual del nou mil·lenni i de la seva tercera època, el contingut i l'esperit no tenen res a veure perquè, com ja hem dit a la introducció, tot és diferent. Començant pel context social, lingüístic, cultural, històric i mundial. De la mateixa manera que la Primera Guerra Mundial va trasbalsar i gairebé capgirar la societat nord-catalana, en general, i el moviment catalanista, en particular, després de la Segona Guerra Mundial, i sobretot amb el procés de la mundialització actual, tot és diferent, i tot continua canviant molt de pressa sota els nostres propis ulls.

Fins i tot la composició humana de Catalunya del Nord no té res a veure amb la de 1930 o 1950. Ara la meitat de la població és al·lògena, és a dir que no és originària del país, és el resultat d'una barreja i d'una mobilitat demogràfica general (migració interna, comunitària i extracomunitària), situació que té conseqüències directes i sovint negatives sobre l'ús social de la llengua. Podríem continuar enunciant diferències de tot tipus entre les dues èpoques, però el resultat seria sempre el mateix, els canvis han tingut conseqüències considerables sobre la situació de la llengua catalana, però també sobre les actituds i les representacions que en general la gent tenia, i té encara actualment, sobre la llengua pròpia.

Si els directors de la revista dels anys 30 ja es queixaven dels efectes negatius del que ells anomenaven genèricament la *civilització*, que venia a pertorbar i pervertir la vida ancestral dels catalans, actualment també hi ha molta gent que es queixa dels efectes negatius de la mundialització salvatge de l'economia liberal. D'altres, els altermundialistes, tracten de lluitar per una mundialització totalment diferent, solidària amb els petits productors, els representants del moviment ecologista i el de les llengües i cultures amenaçades. Però, ara per ara, sembla una lluita totalment desigual en la qual guanyen els més forts, i més àvids de guanys, malgrat l'opinió optimista de Chomsky.³⁰

El gran lingüista Noam Chomsky, a més de denunciar la manipulació de la informació mediàtica de l'opinió pública a les democràcies occidentals afirma, però, confiar en l'acció dels fòrums altermundialistes, ecologistes i multiculturals de Porto Alegre, al Brasil. Noam Chomsky creu que un dia els altermundialistes podran neutralitzar els conlaus financers de Davos a Suïssa i proposar una mundialització totalment diferent, més respectuosa amb la diversitat de tots els ecosistemes.

Així que pensem que escriure avui a una revista com *Vallespir* pot semblar una empresa derisòria i inútil, bona per a quatre nostàlgics, talment els reptes de la mundialització semblen inabastables. Entre l'infinítament gran, el món, i l'infinítament petit, el Vallespir, existeix un enorme abisme que difícilment es pot analitzar i entendre. Nogensmenys,

pot ser que és a partir d'allò totalment insignificant que les coses poden un dia començar a canviar, almenys en el nostre cap, i potser també en el pensament de la gent del Vallespir i dels voltants.

Com? Tractant de reconstruir poc a poc els fils desfets d'una identitat profunda, és a dir, una identitat lingüística, cultural, històrica, comarcal i més ampla (creiem que no es poden reconstruir els Països Catalans començant per la teulada, sinó treballant i assumint primer les identitats locals, comarcals, que configuren al nostre entendre els seus fonaments) que pugui servir de ciment a totes les altres identitats que posseeix cada individu i cada poble, i que cap mundialització aliena i uniformadora no pugui destruir.

En tot cas, els membres del comitè de redacció de la revista *Vallespir* (tercera època) de l'inici dels anys 2000, són plenament convençuts que reeditant la revista per dignificar la llengua i la cultura catalanes, es treballa alhora per la dignificació de la gent del país que podrà novament sentir-se orgullosa de la seva llengua pròpia. I així retrobar-se amb els seus germans que viuen molt a prop, de l'altre costat de l'Albera.

Nogensmenys, el gran repte és saber si la llengua catalana al Vallespir i a la Catalunya del Nord podrà continuar existint, després de totes les adversitats sofertes (i de 200 anys de jacobinisme ultrancer). I saber si la defensa de la diversitat lingüística i cultural preconitzada per la Unió Europea, serà realment eficaç i efectiva, sobretot per al jovent d'una Euroregió en construcció que representa gairebé 12 milions d'habitants. Aquesta és una qüestió cabdal que, al nostre entendre, enllaça amb un fet històric i altament simbòlic; perquè aquesta va ser la terra que fa deu segles va veure néixer la llengua catalana, a banda i banda dels Pirineus. Que no sigui el lloc on aquesta mateixa llengua mil·lenària desaparegui.

En un altre ordre d'idees, i de la mateixa manera que s'acaba de fer amb aquesta primera reflexió sobre el context, l'acció literària i l'orientació de les generacions precedents, dels anys trenta i noranta, quan es va publicar la primera i segona revista *Vallespir*, caldrà, com s'ha anunciat a la introducció, continuar l'estudi històric del moviment cultural al Vallespir i a Catalunya del Nord. Caldrà continuar l'estudi crític i global de l'evolució de la cultura catalana sense concessions i amb el màxim d'informacions gràcies als Estudis Culturals recolzats per les ciències humanes i socials.

D'altra banda, cal esperar que algun dia la generació futura, si continua la tasca empresa els anys 30 i continuada a l'inici dels anys 2000, pugui ser molt més crítica que ho podem ser nosaltres mateixos, pel que fa als enfocaments i els efectes de l'acció cultural empresa amb la reedició de la revista de la tercera època, així com l'estudi crític de la seva orientació i

del seu contingut. Seria la demostració que la vida cultural catalana del Vallespir continua a despit de les diferències d'època i dels entrebancs de tota mena:

Les llengües minoritàries així com els dialectes tenen la pell dura, s'aferren a totes les asperitats de la terra i de la vida, i mai no acaben de morir del tot!

Els crits de visca la terra! o de mai no morirem! són prou significatius.

Bibliografia

ALCOVER, Antoni Maria, Francesc de BORJA MOLL (1978). *Diccionari català-valencià-balear (DCVB)* (10 volums). Palma: Editorial Moll.

AMADE, Jean (1910). *L'idée régionaliste*. Perpinyà: Impremta Catalana Comet.

ARIBAUD, Michel (1932). *Céret autrefois*. Ceret: Imprimerie F. Casteil.

BADIN, Jean-Claude (1926): *Les oubliés de la gloire*. Perpinyà: Imprimerie de l'Indépendant.

BARRÈS, Maurice (1913). *La Colline inspirée*. París: Éditions du Rocher.

BOSCH DE LA TRINXERIA, Carles (reedició de 2005). *Records d'un excursionista*. Figueres: Brau Edicions.

BOTET, Renat (1997). *Vocabulari Rossellonès amb traducció en francès*. Perpinyà: Edicions Trabucaire.

BRAZÈS, Edmon (2003). *L'univers d'Edmon Brazès. Obres completes*. Perpinyà: Edicions Trabucaire.

BRETON, André (1924). *Manifeste du Surréalisme*. París: Éditions Hazan.

CALMETTE, Joseph (1920). «Comment le Roussillon devint catalan», *Revue catalane* (Perpinyà), núm. 161, p. 49-53.

CAMBÓ, Francesc (1928). *Història del catalanisme polític* (biografia política de Cambó). Barcelona: Ed. Catalonia.

CAMO, Pierre (1913). *Les beaux jours. Poèmes*. París: Mercure de France.

CAMPS, Christian (1982). *Le catalanisme de Jean Amade. Bulletin de la SASL*, vol. XC, p.129-145.

CASAPONÇA, Esteve (1907). *Poemes Vallespirencs*. Rondalles, reedició de 1972. Barcelona: Editorial Balmes.

CHAUVET, Horace (1958). *Couleurs du Vallespir. Ses sites poétiques et son folklore, ses eaux vives et ses eaux chaudes*. Perpinyà: Imprimerie du Midi.

COPEAU, Jacques (1911). *La maison Natale*. París: Ed. C. Paulhan. [Fundador de la *Nouvelle Revue Française* el 1909]

COROMINES, Joan (1980). *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana (DECLC)* (8 volums). Barcelona: Curial Edicions Catalanes.

CRASTRE, Victor (2004). *1910-1920, la naissance du cubisme à Ceret*. Ceret - els Banys d'Arles: Edicions Alter Ego.

DUCHÂTEAU, Yves (en preparació). *La Mecque du Cubisme, 1900-1950*. París: Editions Duchâteau-Voisin.

DUNETON, Claude (1985). *Petit Louis, dit XIV: l'enfance du Roi-Soleil*. París: Éditions du Seuil.

ESCUADERO, Joan Pau, Montserrat CAILÀ (2005). *Història dels noms de Reiners. Les arrels d'un poble del Vallespir*. Treballs de l'Oficina d'Onomàstica, X. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

FABRA, Pompeu (1932). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

FOIX, J. V. (1925). «Algunes consideracions sobre la literatura d'avantguarda», *Revista de Poesia* (Barcelona).

GIDE, André (1925). *Les Faux-Monnayeurs*. París: Editions Gallimard. [Considerat com la seva obra mestra]

GIFREU, Patrick (2003). *Via dels ossos*. Els Llibres de l'Óssa Menor. Barcelona: Edicions Proa.

GRAU, Maria (2006). «Entre Mirmanda i la filosofia. La fada, el jove Pons i el vell mestre Louis Prat», *Mirmanda. Revista de Cultura* (Perpinyà), núm. 1. *Joan Borrell, un país i la filosofia universal de la imaginació*, p. 16-29.

HAVART, Max (1999). *Cobles, sardanes, danses i músiques catalanes*. Prada de Conflent: Edicions Terra Nostra.

HEREDIA, José María de (1893). *Les Trophées*. París: NRF-Gallimard. [Expressió de l'estètica parnassiana]

HOGGART, R. (1957). *The Uses of Literacy: Aspects of Working Class Life* (La culture du pauvre. París: Éditions de Minuit, 1970).

JAUBERT DE PAÇÀ, Francesc (1824) (reedició del 2000). *Recherches historiques sur la langue catalane*. Perpinyà: Edicions Trabucaire.

LECONTE DE LISLE, (1870). *Catéchisme populaire républicain*. París: Éditions Gallimard. [De tendència fourierista]

LLORY, Miquel (1990). *L'expulsion, ou histoire du dernier berger de Riuferrer*. París: Éditions Stock Bleu.

LLULL, Ramon (1306): *Ars magna generalis ultima*. Biblioteca digital Lluís Vives <<http://www.lluisvives.com/>>.

MASSÉ, Ludovic (1949) (reedició del 2004). *Le sang du Vallespir*. Perpinyà: Balzac Éditeurs.

MARTORELL, Joanot (1490). *Tirant lo blanc*. València (1924-1929). Reedició Barcino. Barcelona

MAURRAS, Charles (1934): *Dictionnaire politique et critique*. París: Éditions Gallimard.

NICOLAS, Michel (2007). *Histoire de la revendication bretonne. Ou la revanche de la démocratie locale sur le «démocratisme»*. Kerangwenn: Editions Coop Breizh.

ORY, Pierre (2004): *L'histoire culturelle*. Collection Que sais-je? París: Presses Universitaires de France. p. 38-41.

PASTRE, Lluís (1912-1914). *Le français enseigné par les exercices de traduction de textes catalans aux enfants de 9-14 ans*. Perpinyà: Impremta catalana Comet.

PEPRATX, Justí (amb el pseudònim Pau Farriol de Ceret) (1882). *Espigas y flors*. Ceret: Impremta Latrobe.

PLA, Josep (1970). *Tres artistes*, «Vida de Manolo contada per ell mateix», *Obra completa*, volum XIV. Barcelona: Edicions Destino.

PONS, Josep Sebastià (1956). *El Llibre de les set sivelles*. Barcelona: Editorial Selecta.

RIBA, Carles (1928). *Estances. Llibre segon*. Sabadell: Edicions La Mirada.

SAGELOLY, Miquel (2000). *Le xxe siècle à Céret où je suis né au Moyen âge*. Ceret: Presses du Courrier.

SAISSET, Albert (1923). *La bole. Oun Tal*. Numéro de Perpignan illustré. [Citat p. 62-63, Vallespir, núm. 3, 1991]

SALA, Ramon (1991). *Le visage de la mort dans les Pyrénées catalanes*. Ed. Economica, París i Crec - Univ. Perpinyà.

SALVAT-PAPASSEIT, Joan (1923) (reedició del 1998). *El Poema de la rosa als llavis*. Barcelona: Biblioteca Hermes.

SARGATAL, Miquel (1993). *Un hivern a can Xaupí*. Perpinyà: Edicions Tramuntana.

TALRICH, Pere (1887). *Recorts del Rosselló*. Reedició Pierre Talrich (2003). Perpinyà: Les Publications de l'Olivier.

VALÉRY, Paul (1917). *La jeune Parque*. París: Éditions Gallimard. [Poema d'inspiració simbòlica]

VALLS, Miquela i Gustau JOVER (1999). *L'obra poètica de Josep Sebastià Pons*. Perpinyà: Edicions Terra Nostra.

VARGAS, Amàlia (2005). Prefaci del llibre de Véronique RICART *Joan Felip Vilà, Salvador Dali une amitié entre Cadaquès et Céret*. Ceret: Éditions des Albères, p. 7-11

VERDAGUER, Jacint (1998). *Canigó*. Edició a cura de Marina Gustà. Barcelona: Edicions 62.

VERDAGUER, Pere (1992). «L'ensenyament del català», a *Qui sem els catalans del nord*. Perpinyà: Edició Arrels, p. 107.

VERGÈS, Joan Pau (2005). *Arrels de Ferro, Racines d'acier*. Sant Esteve: Premses Literàries.

VIDAL, Pierre (en col·laboració amb J. CALMETTE) (1919). *Histoire du Roussillon*. Perpinyà: Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales (SASL).

WALLON, Michel (2002). *Promenade littéraire à travers le Vallespir*. Sant Esteve: Les Presses Littéraires.

Notes

- 1 Els estudis culturals o *cultural studies* neixen a Anglaterra, a la Universitat de Birmingham, on l'any 1964 el sociòleg Richard Hoggart funda el Centre for Contemporary Cultural Studies amb R. Williams, E. Thomson i Stuart Hall. Aquests investigadors s'interessen per cultures minoritàries i minoritzades amb una metodologia interdisciplinària, participativa, crítica i militant. Després de la Segona Guerra Mundial es reconeix el fracàs del model cultural occidental i la necessitat d'una revisió radical dels estudis culturals. S'estudien totes les cultures integrant les ideologies

i les relacions de poder que les condicionen així com les pràctiques culturals que en depenen. A més de les concepcions teòriques, els estudis culturals donen una gran rellevància als reptes socioculturals i als canvis d'orientació cultural. Els estudis culturals coneixeran un desenvolupament notable als EE.UU. a partir dels anys 70. A França, Roland Barthes ja se n'inspirava durant els anys 80, però seran els sociòlegs J. C. Passeron i Pierre Bourdieu els seus divulgadors més coneguts.

- 2 La reedició a partir d'octubre de 2005, és anomenada *tercera època* atès que ha existit una *segona època* de 1990 a 1991 dirigida per Michèle Cardone, que ens ha concedit l'amable autorització d'utilitzar el títol *Vallespir* així com l'ISBN corresponent.
- 3 Fins ara, estiu de 2009, s'han publicat 6 números de la tercera època de la revista *Vallespir*.
- 4 Puvis de Chavannes (1824-1898), fou un pintor que va tenir molta rellevància en els cercles oficials; va ser el fundador de la Société Nationale des Beaux-Arts, era allunyat de la concepció avantguardista dels pintors impressionistes. És citat explícitament a l'article de la revista *Vallespir* titulat «L'homme», escrit en homenatge a Pierre Camo al número 2 de desembre de 1928 per Henry Muchart.
- 5 Vegeu les biografies de Jean RIFÀA i Patrice TEISSEIRE-DUFOUR (2004), *Des Hommes et le Roussillon*, Perpinyà, Edicions Trabucaire.
- 6 Sobre aquest tema reproduïm uns extractes significatius a la pàgina 7.
- 7 Article publicat al número 1 de *Vallespir* d'octubre de 1928 (p. 15). El títol feia directament referència al llibre de Maurice Barrès *La Colline inspirée* publicat l'any 1913. Recordem que Maurice Barrès era també l'autor l'any 1914 de *La grande pitié des églises de France*, en el qual s'oposava a la llei de 1905 de separació de l'Església i de l'Estat. Maurice Barrès passava de l'individualisme al culte nacionalista de la pàtria sublimada. Publicarà també una crònica de la Gran Guerra entre 1920 i 1924.
- 8 La revista de Cadaqués *Sol Ixent* (que encara avui es continua editant) començà a publicar-se l'any 1924, i el 1927 ja festejaven els 100 números editats. *Sol Ixent* demostra no només la seva vitalitat, ans també i sobretot la seva fidelitat a la llengua del país. Cadaqués és una vila situada a només 60 o 70 km de Ceret. Cal recordar que la Mancomunitat (1914-1925) va promocionar la llengua catalana, que la dictadura de Primo de Rivera va durar fins al 1930, i que els fets de Prats de Molló protagonitzats per Francesc Macià daten de 1926.
- 9 Citat per Pere Verdaguer en el seu article: «L'ensenyament del català», a *Qui sem els catalans del nord*, p. 107.
- 10 El director de *Vallespir*, Michel Aribaud, comprenia i llegia el català però no l'escrivia, com es nota a la seva ressenya del llibre d'Ernest Martínez Ferrando *Tres històries cruels* (Barcelona, Edicions Proa) publicada al número 3 de *Vallespir* de 1930, p. 5-6.
- 11 Joan Amade era un exemple paradoxal d'aquella generació d'escriptors, car gairebé sempre escrivia en francès; només va escriure una sola obra en català, *L'oliveda*, publicada l'any 1934. Però, d'un altre costat, la seva catalanitat era clara i evident, per exemple amb la publicació l'any 1910 de *L'idée régionaliste*, un ideari molt proper al de la concepció de la Lliga Regionalista de Francesc Cambó (1876-1947).
- 12 Les principals revistes del moviment avantguardista català durant els anys 1920-1930 eren: *Trossos*, dirigida primer per J.M. Junoy i anys més tard per J.V. Foix; *la Revista de Poesia*, publicada a Barcelona; *Proa*, dirigida per Joan Salvat-Papasseit; *L'amic de les Arts*, publicada a Sitges; *Hèlix*, editada a Vilafranca del Penedès; n'hi havia d'altres a Terrassa i Sabadell. Com es veu, el fenomen cultural de les avantguardes literàries era bastant consolidat i s'havia estès a moltes comarques catalanes i no només a la capital, Barcelona.
- 13 L'any 1921, amb 18 anys, Victor Crastre «pujà a París», on va retrobar el seu amic Paul Guitard que era periodista a *L'Humanité* (el Congrés de Tours s'havia celebrat feia només un any). En Guitard presentà Crastre a l'equip de la revista *Clarté*, la revista dels intel·lectuals comunistes o «comunistes» de l'època. L'any 1926, Victor Crastre ja havia tornat de París i va començar a col·laborar en la revista *Vallespir*. Ho feia amb certa prudència, per exemple, en presentar la revista *Europe* al número 1 de *Vallespir* d'octubre de 1927 i en citar Montherlant escriu: «Fort belles

pages d'écriture mais très discutables par ailleurs [...]. Mais je crois que l'humanité est divisée en familles, en individus assez différents pour qu'il leur soit possible de se comprendre parfaitement. La plus grande occupation de l'esprit est peut-être de repousser.»

- 14 Un noucentisme a l'estil d'*Els fruits saborosos*, de Josep Carner (1906), de *La muntanya d'ametistes*, de Guerau de Liost (1908), o de *La Ben Plantada*, d'Eugeni d'Ors (1911). El noucentisme preconitzava una poesia refinada i molt treballada, en oposició al modernisme i l'espontaneïtat de la paraula viva de Joan Maragall.
- 15 Josep Sebastià Pons (1886-1962) és, sens dubte, el més gran poeta i escriptor nord-català de la seva època com ho afirmen els especialistes Miquela Valls de la UPVD i August Bover de la UB. Com hem dit, era un dels únics autors que publica poemes en català a la revista *Vallespir* dels anys 30, però també ho solia fer en francès per exposar les seves idees. I aquestes eren obertament conservadores, fins i tot quan es tractava del tema del catalanisme. Com a exemple, un extracte del seu article «Épilogue d'un discours» (*Vallespir*, núm. 1, octubre 1928, p. 3-5) escrit després d'una conferència de Pere Coromines sobre aquest mateix tema: «S'il me plaît de parler de l'âme catalane, et d'une manière de penser qui nous est propre, je reconnais l'existence d'un objet naïf, sans être prêt à abandonner mon âme française, car ce serait un leurre.» Afegia més lluny a propòsit del moviment provençal del felibritge: «Une crainte absurde de la politique a fait écarter la candidature de Maurras au majoralat. Maurras était le seul homme capable de défendre dignement la langue d'oc. Restaurer une langue ou restaurer la monarchie, quelle est la plus ingrate de ces deux causes?» Cal recordar que Charles Maurras era un monàrquic antirepublicà fundador amb Léon Daudet l'any 1908 de l'Action Française, moviment d'extrema dreta. Anys més tard, va ser un defensor del feixisme italià de Mussolini i del govern de Vichy de Pétain; després de la Libération Charles Maurras serà condemnat a la degradació cívica per col·laboració amb l'enemic i exclòs de l'Académie Française l'any 1945.
- 16 Vegeu l'article de Maria GRAU, «Entre Mirmanda i la filosofia. La fada, el jove Pons i el vell mestre Louis Prat», *Mirmanda*, 1: «Joan Borrell, un país i la filosofia universal de la imaginació», p.16-29.
- 17 Es tracta del núm. 3 de *Vallespir* de l'any 1931, escrit en homenatge a mossèn Esteve Casaponça, en el qual participaren escriptors d'una i de l'altra banda de l'Albera, i per aquest motiu la presència de la llengua catalana hi és molt més notable.
- 18 Fragment extret de «L'Art régional», *Revue catalane*, 1 (1907), p. 13-15, citat per M. GRAU, *op.cit.*, p. 26).
- 19 L'especialista en Joan Amade, Christian Camps, de la Universitat de Montpeller, fa referència a aquest contacte amb Barcelona, però contràriament als estudis dels especialistes del moviment cultural bretó, com es demostra a les notes 20 i 21, C. Camps evita prudentment de precisar el contingut ideològic d'aquests contactes i escriu només: «Ainsi, la constitution de la S.E.C. avait été accueillie favorablement outre-Pyrénées. Le journal catalan, *La Veu de Catalunya*, du 4 février 1907, publia un article de 2 colonnes dans lequel il faisait connaître à ses lecteurs la société perpignanaise et sa revue.» El diari *La Veu de Catalunya* s'inicia sota la direcció d'Enric Prat de la Riba amb una orientació política de la Lliga Regionalista de Francesc Cambó.
- 20 Michel Nicolas escriu (p. 68-69): «Le contexte nouveau de l'après-guerre n'est pas étranger à la forme que prend la relance du nationalisme breton. L'État français se fait plus interventionniste que jamais, tandis que la légitimité de la République trouve à s'appuyer sur la victoire acquise au terme d'une des plus grandes boucheries de l'histoire. [...] Dans cette conjoncture, la Bretagne se voit imprimer une accélération dans tous les domaines.»
- 21 Sobretot si es compara la situació de la llengua catalana al Rosselló amb la del moviment cultural bretó de la mateixa època. Michel Nicolas precisa (*op. cit.*, p. 82) que durant l'*entre-deux-guerres*, la revista *Gwalarn* (nord-oest), suplement literari de *Breiz Atao* (Bretanya Sempre), animada per Roparz Hemon era destinada a una elit de llengua bretona. *Gwalarn* descartava els dialectes, amb la prioritat de crear una llengua nacional bretona. Durant aquells anys la situació del moviment bretó sembla doncs molt més comparable amb la situació de Catalunya Principat que no pas amb la del Rosselló.
- 22 S'ha publicat l'any 2006 el pròleg de *l'Expulsion* traduït al català al número 3 de la revista *Vallespir* de la tercera època, amb l'ajut i la implicació del mateix autor.

- 23 Els membres fundadors del CCCV eren: Josefina Carles, de l'Escola de Català de Ceret; Paul Macé, del Cimp-El Marbre de Ceret; Bruno Botet, de l'associació AbiCat de Ceret; Joan Pau Escudero, de Reiners Patrimoni Cultural; Margarida Planell, de Prats Endavant; Hervé Bazià, del Grup Folkloric del Voló; Jep Bonet, dels Angelets del Vallespir de Sant Joan Pla de Corts; Sergi Montémont, dels Angelets del Vallespir; Michèle Falgueres, del Comitè d'Agermanament amb Tortellà de Sant Llorenç de Cerdans; Francesc Garrigue, de Festibanyes dels Banys d'Arles; Frederic i Genoveva Brousse, Georgette Rossinyol, Enric i Laurence Loreto, d'Arles, i Gentil Puig i Moreno, de Ceret.
- 24 La URL del portal Informàtic del CCCV és <<http://www.portal-vallespir.cat>>. S'hi pot llegir i baixar els articles publicats en català a la revista *Vallespir* fins al número 4 (el núm. 5 és encara en venda). Molts articles són actualment traduïts al francès i accessibles al portal informàtic per als lectors que tenen alguna dificultat de llegir-los en català.
- 25 És programada i prevista la publicació del número 6 de *Vallespir* el gener de 2010.
- 26 Es pot llegir un estudi de Martine Berthelot titulat «Histoire orale et Mémoires» sobre el llibre de Joan Pere Vergès *Arrels de Ferro*, al número 1 d'*Aïnes Noves*, Edicions PUP, p. 109-115.
- 27 Mn. Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll participaren activament al 1r Congrés Internacional de la Llengua Catalana celebrat a Barcelona l'octubre de 1906. A. M. Alcover n'era el president. A més, seran els animadors i autors del *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) (10 volums).
- 28 Joan Coromines és l'autor del *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (9 volums).
- 29 Les dues lleis d'oficialització i de normalització de la llengua catalana han estat votades pel Parlament de Catalunya, la primera per unanimitat, l'any 1983, i la segona amb l'oposició dels diputats conservadors del Partit Popular de Catalunya, l'any 1989.
- 30 Noam Chomsky és professor de lingüística al Massachusetts Institute of Technology (MIT), de Boston, als EE.UU., i és també un gran polemista polític. Ens referim aquí a un article titulat: «Le lavage de cerveaux en liberté», a *Le Monde Diplomatique*, núm. 641 (agost 2007), p. 1, 8-9.